

## Nesibaigianti rezistencija: 25 metai be Juozo Brazaičio

Vytautas A. Dambra

Noriu su jumis prisiminti šviesią amžinos atminties asmenybę — profesorių Juozą Ambrazevičių-Brazaitį, o per jį nulenkti galvą nesibaigiančiai Tėvynės rezistencijai.

Esu čia, kad iškelčiau mūsų rezistentų didžius darbus ir sudėtas gyvybės aukas. Noriu šaukti, turiu šaukti, nes Lietuva tyli. Rezistentų atminimas dar nėra įtrauktas į mūsų tautos svarbiausių pareigų sąrašą. Liekame jiems skolingi. Mes tylime. Neturime monografijos apie Brazaitį, nerengiamo minėjimų, nestatome paminklo, nerašome straipsnių.

Lietuva jam buvo kūnas ir kraujas, darbas ir kova, gyvenimo turinys ir prasmė. Juozas Brazaitis gyvenimu įrodė, kad viename turtingos dvasios asmenyje, gyvenimui ir tėvynei pareikalavus, turinčiai gali reikšti mokytojas ir mokyminskas, žurnalistas, rašytojas ir valstybininkas. Vokiečiams priverstus sustabdyti jo vadovaujamos vyriausybės veiklą, Brazaitis nepasitraukė iš kovos lauko, bet nuėjo į pagrindinį rezistencijos kovotojas ir vadas ir iš čia nepasitraukė iki paskutinio atodūso, tuo patvirtindamas, kad „gyventi dėl tėvynės yra toks pats heroizmas, kaip ir mirti dėl jos“.

Brazaitis turėjo igimtas rezistentų savybes. Rezistencinėje veikloje jis reikšėsi asmenine auka dvasiai ir intesyviu darbu. Šioje veikloje reikėjo impulsyvių sprendimų, kaip partinėje politikoje, bet išminties, rimties, valingo ištvermingumo — ir drąsos.

Nors politikoje nėra vietos kuklumui, prof. Brazaitis savo gyvenimu įrodė, jog pirmutinė didingo žmogaus žymė yra jo kuklumas. Brazaičio didingumas buvo jo tiesume ir paprastume. Aristokratiškumas — jo krikščioniškame humanizme. Brazaitis neieškojo populiarumo ir garbės, jo gyvenimas buvo nukreiptas į aukštesnį tikslą — ne į save. Pas jį visa buvo įprasminama. Dėl šių savybių jo asmenyje lietuviškoji rezistencija rado idealų vadovą.

Brazaitis sakė: „Jei nori gyvenimą tvarkyti, turi atsistoti jo priešaky ir jam vadovauti pozityvinėmis idėjomis“. Todėl viso veikimo pagrindu Brazaitis laikė idėjinį įsipareigojimą ir tų idėjų pritaikymą gyvenime. Jo noras buvo visuomeniniuose ir politiniuose baruose vadovautis moralės principais, gerbti ir vertinti skirtingus nusistatymus. Jis tarnavo tiesiai, pažangai, visuomenės interesui, o gyvenimo ir visos veiklos tikslas buvo nepriklausoma Lietuva ir nepriklausomas lietuvis.

Kova dėl Lietuvos reikalo galėjo ir gali būti prasminga tik principus keliant aukščiau už oportunizmą; kai kova už

juos vykdoma visuotinai, kai moralės dėsniai vadovauja veiklos kryptiai ir tarpusavio santykiams; kai kitiems yra tokie patys reikalavimai, kaip ir sau.

Rezistencija yra moralinio imperatyvo rezultatas. Dažnai prisimenu ir kartoju vokiečių filosofo Imanuelio Kanto kategoriską imperatyvą: „Du sollet“ — Tu privalai! Kiekviena rezistencija plaukia iš asmens dvasinio apsisprendimo, iš jo moralinių nusiteikimų. Rezistencija nėra imanoma tarp asmenų, kurie savo siekiu ir norma laiko biologinį išlikimą ar asmeninę materialinę gerovę ir vadovaujasi prisitaikymo principu. Oportunistinės moralės žmonėms yra svetima bet kokia rezistencija, todėl, kad rezistencija galima tarp žmonių, kurie savo veiksmus grindžia objektyviais principais, aukštesniais už biologinį išlikimą, saugumą ar patogumus. Tai idealistinės moralės žmonės.

Todėl Brazaitis yra heroiškos dvasios pavyzdys ne vien Lietuvos frontui, broliams partizanams, bet ir visai lietuvių tautai.

### J. Brazaičio gyvenimo kaleidoskopas

Visų pirma norėčiau apžvelgti Brazaičio rezistencinį gyvenimą. Jo asmenyje regiu tris ryškius jo gyvenimo etapus: pirmasis — nuo gimimo 1903 m. iki pirmosios sovietinės okupacijos; antrasis — aktyvios karinės ir politinės rezistencijos dešimtmetis Lietuvoje ir Vokietijoje; trečiasis — nuo jo išvykimo į JAV-es 1951 m. iki mirties 1974 m. lapkričio 28 d.

Pirmasis laikotarpis — lietuvių literatūros studijų Kauno universitete baigimas ir pedagoginis darbas: šešeri metai Kauno Aušros mergaičių gimnazijoje, vėliau kopimas profesūros laiptais filosofijos fakultete, pasiekiant ekstraordinarinio profesoriaus laipsnį. Pedagoginį darbą lydėjo labai gausūs kūrybiniai raštai, plėtėsi visuomeninis darbas.

Kas jį išskyrė iš kitų literatūros mokytojų? Paklauskime, ką sako viena gimnazijos mokytoja Aldona Dulskytė: „Ambrazevičius buvo vienintelis mokytojas, savo estetine erudicija ir giliu dalyko supratimu bei intencija atvėręs mums subtilią, gal net mistinę lietuvių sielą. Kaune gimusios ir augusios, tik per jį pažinome ir supratome tikrąją Lietuvą. Kiekvienu autoriumi ar kūriniu, kurį bebūtų nagrinėjęs, jis mus tiesiog užburdavo, savo magišku žodžiu išgaudamas subtiliausių niuansus, ir iš literatūros kūrybos gėlių prieš mus iškilio tikrasias, savitas, amžinas krašto ir tautos veidas, kurio anksčiau net neįsivaizdavome. Jis, kaip joks kitas mokytojas, mummyje įdeginio prisirišimą ir

meilę savo šaliai poezijai ir literatūrai. Tokio mokytojo neturėjome nei prieš jį, nei po jo“.

Teisingą išvadą daro istorikas Simas Sužiedėlis: „Brazaitis atskleidė lietuvių veidą nepriklausomoje Lietuvoje“.

Rezistencinis nerimas vedė jį į naujo dienraščio — XX amžiaus — steigėjų ir pagrindinių bendradarbių gretas. Jaunieji krikščionys intelektualai nepasitenkino periodikos rutina: jie norėjo duoti naujam dienraščiui turinį, duoti minčių ir idėjų skaitytojų mąstymui, pažadinti kritišką vertinimą. Savo vedamuosius pasirašinėjo lotyniškų vardu — Servus (tarnas). Juose jis siekė tiesos, pažangos ir visuomeninės gerovės.

1936 metais jis kartu su kitais žurnale *Naujoji Romuva* paskelbė deklaraciją: „Į organizacijos valstybės kūrybą“, sukelusią spaudoje aštrias diskusijas dėl valstybinės santvarkos ir krašto valdymo principų. Deklaracijos turinys buvo kietas ir išpėjantis: „Nepaprastai rimtas pasaulio istorijos momentas žiūri mūsų tautai į akis. Rūstūs didelių kaimynų grėsmėjimai ir naujo visuotinio karo garsai šurpiu aidu atsimuša į mūsų kraštą, o dvasinis nihilizmas ir atstūrejanči ekonominė krizė vis didėjanės įtakos daro mūsų gyvenimui ir gresia pakirsti jaunus mūsų nepriklausomybės šaknis“. Deja, valstybinis gyvenimas riedėjo „ramybės ir geros algos“ keliu, ir ši deklaracija buvo tikti „balzas, šaukiantis tyruose“. Rezultatai greitai buvo žinomi. Kartojant Stasio Barzduko žodžius, „kai turėjome savo valstybę, ji atsiskaldė ginti savo laisvę, o išėjim už laisvę kovoti, kai patys buvome nelaisvi, neginkluoti ir nevadovaujami“.

Metus žvilgsnį į Brazaičio darbų bibliografiją, turime suregistruotus net 225 darbus: knygas, studijas, kapitalinius straipsnius. Pirmajame gyvenimo laikotarpyje jau buvo gimę šešios dešimtys išliekamoms vertės kūrinių.

1940 m., sovietams sudrebinus Lietuvą ir ją okupavus, o po to brutaliai ją inkorporavus į Sovietų Sąjungą, Juozas Brazaitis įjungė antrą rezistencijos bėgį. Padarius prielaidą, kad Stalino sėbravimas su Hitleriu negalės ilgai tęstis, ir Vokietijos karas su Rusija neišvengiamas, Lietuvos pagrindis susiorganizavo į vieną Lietuvos aktyvistų frontą ir parengė tautą 1941 metų sukilimui. Tų metų birželio mėnesio 22 dieną, nacinei Vokietijai pajudėjus į rytus prieš sovietinę Rusiją, lietuvių aktyvistų fronto vadovaujama Lietuva jau kitą dieną sukilo, sutelkusi net apie šimtą tūkstančių laisvai pasiryžusių karių ir pasauliškai paskelbė atstatanti ne-



Prof. Juozas Brazaitis.

priklausomybę bei sudaranti vyriausybę. Prof. Brazaičiui teko Švietimo ministro pareigos.

Naciams neleidus numatyti ministru pirmininku pulk. Škirpa grįžti iš Berlyno, o numatytam premjero pavaduotojui Jonui Masiliūnui atsidūrus į Sibirą riedančių tremtinių ešalone, kiti ministrai įtikinėjo Juozą Brazaitį laikinai prisimti ministro pirmininko pareigas. Brazaitis atsikalbinėjo, pagaliai leidosi mobilizuojamas trumpam laikui kol „Škirpa išlips iš tanko, pasiekusio Kauną“.

Brazaitis siūlė premjero pareigas Jonui Matulionui, gen. Stasiui Raštikiui. Abu atsakė, prašydami Brazaičio nesitraukti. Pramonės ministro prof. Adolfo Damašio žodžiais „Brazaitis imponavo pajėgumu pozityvias jėgas kelti ir vykdyti“. Jo pastangomis buvo parengtas pareiškimas apie Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, apie Laikinosios vyriausybės sudėtį, atsišaukimas į ūkininkus, darbininkus, ir tarnautojus.

1941 m. birželio mėn. 23 d. prasidėjus sukilimui ir sovietų išvykui iš Lietuvos, Brazaičio Laikinoji vyriausybė norėjo atvykstančius vokiečius pastatyti prieš įvykusį faktą, kad Lietuva yra nepriklausoma ir jos vyriausybė jau yra atstaciūsi tvarką įstaigose ir įmonėse.

Atsiribodama nuo Sovietų Sąjungos, Laikinoji vyriausybė toli gražu nesiągavavo Vokietijos atžvilgiu. Ji tenkinosi aiškiu pasisakymu už Lietuvą nepriklausomybę ir pritarimu Vokietijos kovai prieš bolševizmą.

Vyriausybė teko panaikinti atskirus sovietmečio įstatymus, grąžinti Lietuvoje prieš okupaciją veikusių įstatymus, leisti naujus potvarkius. Laikinoji vyriausybė pasirodė ir su savo specialiu socialiniu veidu. Ūkiniame gyvenime, pabrėždama privatinės nuosavybės principą, iš akių neišleido socialinės lygybės reikalą. Per žaibiškai trumpą laiką

Lietuva 1943 metų spalio penkioliktos laidoje.

Žiūrint iš perspektyvos, atrodo, kad premjeru numatytas pulk. Škirpa galbūt per greitai ir per daug pasitikejo vokiečiais, todėl greitai jais ir nusivylė. Iš vienos pusės Škirpa ragino skubiai įsilietinti visose valstybinio gyvenimo pozicijose ir derybomis nedaryti nuolaidų, kurias jie išnaudotų, naikindami sukilėlių kraują auka atkurta Lietuvos vyriausybės suverenumą; iš kitos — jis siūlė vengti konfliktų su jais kiek galima švelnesniu santykiu, kad laimejus laiko, nors vyriausybė ir būtų priversta eiti į toli siekiančius išpareigojimus Reichui.

Brazaitis visus tuos patarimus filtravo, kartais vyriausybės politiką aptardamas su žinomais politikais ir įtakingais visuomenės veikėjais. Jį supančių patarėjų žiedą sudarė dr. Adolfas Damašius, dr. Antanas Maceina, dr. Zenonas Ivinskis, prof. Antanas Tuomenas, Julijonas Butėnas, pulk., dr. Juozas Vėbra, dr. Pranas Padalis-Padalskis, Levas Prapuolenis, Pilypas Žukauskas (Narutis) ir dar kiti. Prieta išvados, kad pataikavimo politika Lietuvai nepriklusomybės neišsaugos. Taigi Brazaitis buvo stipri, savarankiška, kritiško tiesos žodžio nevengianti užrūdinta asmenybė.

Vokiečiai bandė ir gražioju ir piktoju priversti laikinąją vyriausybę likviduoti ir ministrams tapti nacių režimo generaliniais patarėjais. Nevenyta nė grasinimų, tačiau vyriausybė nesitraukė iš kelio. Matydami, kad Laikinoji Lietuvos vyriausybė veikia ryžtingai ir, sprendžiant principinius klausimus, į kompromisus nesileidžia, vokiečiai bandė Gestapo pagalba suorganizuoti net atvirą sukilimą prieš vyriausybinius. Šaltas Brazaičio reaguojimas padėjo išvengti kraujo praliejimo pačių lietuvių tarpe.

Nacių spaudžiama, trukdoma ir terorizuojama vyriausybė išsilaikė šešias savaites. Lemtingąją 1941 metų rugpjūčio mėnesio 5 dieną Laikinoji Lietuvos vyriausybė oficialiu titulu buvo priimta labai iškilmingoje audiencijoje Kauną atvykusio vokiečių civilinės valdžios generalinio komisaro dr. Renteln. Jos tikslas — išsiaiškinti principinius klausimus. Prof. Brazaitis įteikė dr. Renteln visų

Laikinosios vyriausybės narių pasirašytą memorandumą apie teisingą Lietuvos būklę ir apie faktiškus politinius santykius pasibaigus bolševikų okupacijai, prašydamas jį perduoti Reicho vyriausybei Berlyne. Per audienciją generalinis komisaras pareiškė, kad Reichas laiko Laikinosios vyriausybės darbą esantį baigtu. Laikinosios vyriausybės vardu protestuodamas Brazaitis ten pat replikavo, kad jos veikla sustabdoma prieš vyriausybės ir lietuvių tautos valią. Vyriausybė atsidūrė pogrindyje.

Paskutiniojo posėdžio protokolą pasirašę vyriausybės nariai nuvyko į Karo muziejaus sodelį, kur prie Nezinomo Karo kapo, dalyvaudant daugeliui kauniškių, padėjo vainiką. Iškilmingai pogrindyje susikūrė Lietuvos Frontas, ir jo centre figūra, tiesiog sąjūdžio siela tapo Juozas Brazaitis. O vėliau, kai iš Tautos Tarybos ir Vyriausio Lietuvos komiteto susidarė Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas, Juozas Brazaitis, kaip VLIKo politinės komisijos pirmininkas tapo lietuvių rezistencijos vienu iš centrinių jos minties bei linijos formuotojų.

Tiesne Brazaičio pogrindinė veikla darėsi kaskart sunkesnė, tiesiog neįmanoma. Jis buvo gaudomas Gestapo. Nors ir labai nenorėdamas, jis galiausiai buvo įtikintas palikti Lietuvą, kad tęstų tautines rezistencijos darbus už jos ribų. Ten Laikinosios vyriausybės atgavimas būtų galėjęs geriausiai išspręsti vyriausybės problemą tremtyje. Tokiam įsitikinimui pritarė ir įžymieji Lietuvos teisininkai, tada isikūrę Freiburge.

1945 metų liepos mėnesį Wuerzburge formaliai įgaliotas prof. Brazaitis, ejes Sukiliminės vyriausybės premjeras ir švietimo ministro pareigas, suvažiavime siūlė, kad 1941 m. birželį sudarytoji Laikinoji vyriausybė būtų „notifikauta“, taigi oficialiai paskelbta ir jos darbas tęsiamas laisvame pasaulyje.

(Nukelta į 4 psl.)



Anykščių vykusioje „Laisvę“ fondo studijų savaitėje susitiko pažįstami „iš trijų žemynų“. Iš kairės: dr. K. Ambrozaitis (JAV), ambasadorius dr. V. Dambra (Pietu Amerika), V. Valiusaitis (Lietuva-Europa). Nuotr. A. Ambrozaitytės

## BERNARDAS BRAZDŽIONIS

Pradžioj buvo Žodis. Jis buvo ištartas  
Su sąlyga, amžiais kad jį pakartos  
Karta po kartos — gimę giminės, kartos  
Nuo amžių per amžius karta po kartos.

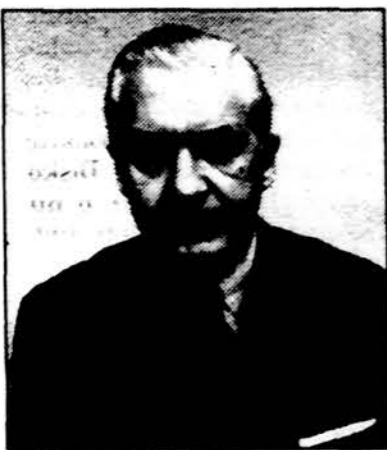
To Žodžio likimas ar nenuostabus,  
Ar Žodžio (kūrybos) gyvybė ne dyvas?  
Kai daugelio mūsų žmonai nebebus  
Tas Žodis kas dieną (kasdienis) bus gyvas.

Mes savo lietuviškam Žody gyvi  
Ir buvom ir būsim (ir būsim!), nes esam —  
Istorij; nešam, kaip gymį savy,  
Kaip šventąją protėvių tąsą.

Draugui — devyniasdešimtmečio sukakties proga: ne-  
mažėjančio skaitytojų skaičiaus, dar ilgo — ilgesnio amžiaus!

Porą metų vyresnis skaitytojas  
ir bendradarbis

1999 m. liepos mėn.

Algimantas A. Naujokaitis —  
mūsų korespondentas Lietuvoje

Algimantas A. Naujokaitis.

Jau nepirmi metai *Draugo* skaitytojai mato Algimanto Antano Naujokaitis pavardę po rašiniiais, spausdinamais šio dienoraščio literatūrai, menai ir mokslui skirtame šeštadieniniame priede. Kartais šio aktyvaus bendradarbio straipsnius ar informacijas užtinkame ir kituose *Draugo* puslapiuose.

Kas yra tas, net du vardus vartojantis, Naujokaitis? Jau pernai vasarą jį bandžiau rasti Vilniuje. Tačiau ieškojimas buvo nesėkmingas. Tada stvėriaisi praėjusį rudens gautos knygos *Kas yra kas Lietuvoje*. Bet ir čia mūsų ieškomasis nepatekęs (joje įdėtas tik vienas jo sūnų — tapytojas ir grafikas Audrius, kuris dabar gyvena New Yorke).

Čia į pagalbą atėjo savaitraštis *Literatūra ir Menas*, kuris ne taip seniai net apie pusantro puslapio pašventė *Draugo* korespondentui pažymėti. Įdėta ne tik apie A. Naujokaitį įdomių žinių, bet ir pasikalbėjimas su juo, o taip pat ir pora nuotraukų — vienoje jis matomas su rašytoju ir filminku Jonu Meku.

Štai, to laikraščio įžangoje nutapytas toks žodinis A. Naujokaitis portretas:

„Išraiškingo veido žmogus. Neišpasakytai išpūdingai ir užkrečiamai mokantis juoktis. Be galo besidomintis kultūra. Artimas raštijos luomui, nors tėra parašęs tik vieną apsakymą užsienio kalba. Užkietėjęs žurnalistas nuo pat lopšio. Turintis poetinę uoselę: užuodžiantis talentingus poetus. Juos labai adoruojantis. Su atvira šypsena atsimenantis savo jaunystės metų peripetijas. Rokantis pypke, kurion kėmša tik danišką „Skandinavišk Light“ tabaką. Į pasaulį žiūrintis per 3 ir 3.5 dioptrijų akimis.

Jį galima sutikti žemės ūkio

ministerijoje. Agrarinės ekonomikos institute, Rašytojų sąjungoje, Gedimino prospekte, Seime, prezidentūroje ar „Ponių laimėje“ (tai jo mėgstamiausias „nutūpimas“ kavos puodeliui).

Pasiduodat? Jis — Algimantas Antanas Naujokaitis. Jono Meko adeptas ir jo patronas Lietuvoje. O jeigu to negana, tai dar — Užsienio lietuvių dienraščio *Draugas* akredituotas korespondentas Lietuvoje. Ir dar — Laisvosios Europos radijo žemės ūkio apžvalgininkas.

Iš šių sakinių jau daug sužinojome apie čia aprašomą plunksnos darbuotoją. Tačiau pasikalbėjime įdėta ir daug kitų informacijų, kai kurios užsimenta *Draugo* dienraštyje, o nemaža dalis ir mums gerai pažįstama, New Yorke gyvenanti, Joną Meką.

Atsakant į klausimą apie bendradarbiavimą *Drauge*, jis išsireiškė: „Iš pradžių rašiau apie literatūrą, tačiau *Draugo* kultūrinio priedo redaktorė (dabar jau buvusi, E.Š.) Aušrelė Liulevičienė kartą pasakė, jog jiems reikia ir to, kas vyko teatruose, kine, dailėje. Sako, rašyk ir iš kitų sričių. Padarė mane korespondentu“.

Į klausimą — „Rankiojat tą kultūrą ir ją rodote užsienio lietuviams. Ar jiems iš tikrųjų tai įdomu?“ — pašnekovas atsakė:

„Manau, taip. Aš tai patyriau. Va, Birutė Pūkelevičiūtė džiaugėsi, kuomet *Drauge* parašė, kad jos knyga *Metūgės* greitai išpirko. Ogi kai šios knygos pirma laida 52-siais metais buvo pasirodžiusi, tai jos vos neapsipjauė. Ji dabar džiaugiasi, sako, čia antras *Metūgių* gimimas. O susitikus su A. Nyka-Niliūnu, su B. Brazdžioniu, jie nustebę teiravosi, ar tikrai esu tas Naujokaitis, kuris *Drauge* rašo. Vadinasi, suprantu, kad skaito...“

Kiek daugiau yra kalbama ir apie bendravimą su J. Meku, kuris J. Naujokaitis kvietimu ir rūpestiu Lietuvoje viešėjo 1995 ir 1997 metais. Čia jis teigia, jog Lietuvoje išleistas šio rašytojo knygas „pasituisiai gerai“ perka, o kodėl perka — „velnias žino“.

Čia reikia pasakyti, jog pernai vasarą beviešint Lietuvoje, tolimo provincijos miestelio knygyne pavyko nupirkti A. Naujokaitis sudarytą



„Mes savo lietuviškam Žody gyvi / Ir buvom, ir būsim (ir būsim!), nes esam...“ Nuotr. Algimanto Kežio

ir parengtą J. Meko knygą *Laiškai iš Niekur*. Šiame 144 puslapių leidinyje yra spausdinami, *Valstiečių laikraštys* nuo 1994 m. vidurio iki 1996 m. vasaros rašiniai ir jų neuzbaigti fragmentai.

Šioje, palyginti nedidėje, knygoje yra šimtai vertingų ir teisingų pastebėjimų. Čia norėčiau pacituoti tik vieną:

„Miestai. Miestai ateina ir praeina. Bet ūkininkai, ūkiai, laukai visada pasilieka. Tu gali kariaut ir karaliaut, bet tau vis tiek reikia duonos ir lašinių, ir kiaušinių. Ir jeigu ūkininkas jų neduos, tu kapituliuosi“.

Atrodo, kad, A. Naujokaitis

nuopelnu, Lietuva galėjo geriau susipažinti su prisiekusiu kaimiečiu, nors jau daugelį metų gyvenančiu didmiestyje, J. Meku ir jo kūryba. Tie, kurie atsimenamę šį kuklų kūrėją dar iš Kasselio pabėgėlių stovyklos Vokietijoje laikų, ypač džiaugiamės šį vertingais žodžiais ir darbais, kurie, čia aprašomi *Draugo* bendradarbio A. Naujokaitis pastangomis, grįžo atgal į J. Meko gimtinę.

O dabar, kuomet *Draugo* puslapiuose skaitysim Algimanto Antano Naujokaitis rašinius, tikrai žinosime, kas jis yra!

Edvardas Šulaitis

Antano Sutkaus fotografijų  
paroda

Žymiam Lietuvos fotomeninkui, Valstybinės premijos laureatui Antanui Sutkui suėjo 60 metų. Ta proga Vilniuje, Fotografijos galerijoje buvo atidaryta jo meninių fotografijų paroda „Lietuvos žmonės“.

Gausiai surinkę, kolegos vilniečiai sveikino mėgstamą meninės fotografijos meistrą. Sveikinimus atsiuntė prezidentas Valdas Adamkus, premjeras Rolandas Paksas. Menotyrininkai, fotografijos žinovai nušvietė A. Sutkaus vaisingą veiklą. Jis — vienas iš Lietuvos fotografijos meno draugijos įkūrėjų (1969 m.). Dabar jis vadovauja Lietuvos Fotomeninkų sąjungai, yra Tarptautinės meninės fotografijos federacijos fotografas menininkas. Tarp jo svarbiausių darbų — ne tik jubiliejinėje parodoje eksponuotas ciklas „Lietuvos žmonės“, bet ir kiti fotografijų ciklai — „Pasaulio lietuvis“, „Basų kojų nostalgija“, „Lietuva iš paukščio skrydžio“, „In memoriam: gyviesiems Kauno geto kankiniams“.

A. Sutkus yra surengęs daug personalinių parodų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, tarp jų Lojolos universitete Čikagoje (1991 m.), Tom Hayden galerijoje, Los Angelese (1991 m.), Blue Sky galerijoje Portlande (1996 m.), Lietuvių namuose, Adelaidėje (1994 m.), UNESCO būstinėje Pariziuje (1996 m.). Jo fotografi-

jos saugomos daugelio kraštų muziejuose, tarp jų Dailės muziejuje Čikagoje ir Bostone.

Gausūs lankytojai jubiliejinėje parodoje apžiūrėjo A. Sutkaus sukurtus Lietuvos žmonių portretus. Tarp paprastų Lietuvos kaimo žmonių, visuomenės veikėjų, salėse kabojo išsivijęs intelektualų — Marijos Gimbutienės, kompozitoriaus Jeronimo Kacinskio, Švedijoje gyvenančio pasipriešinimo kovų dalyvio architekto Jono Pajaujo portretai. Bene geriausiai juos apibūdino parodos atidaryme kalbėjęs monsijoras Kazimie-

ras Vasiliauskas: „Iš Antano Sutkaus nuotraukų, portretų dvelkia žmogaus vidinis pasaulis, jo siela. Dažnam fotografui pavyksta nufotografuoti tik žmogaus veidą, išorę. Sutkus fotografuoja žmogaus sielą. Retai sutinkame tokių fotografijų“.

A. Sutkaus meninių fotografijų ypatumas apibūdino šios srities žinovas Skirmantas Valiulis ir Lietuvos Fotomeninkų sąjungos sekretorius Stanislovas Žvirgzdas. *Draugo* šeštadieniniame priedui savo žodžius jie išdėstė raštu.

Algimantas A. Naujokaitis



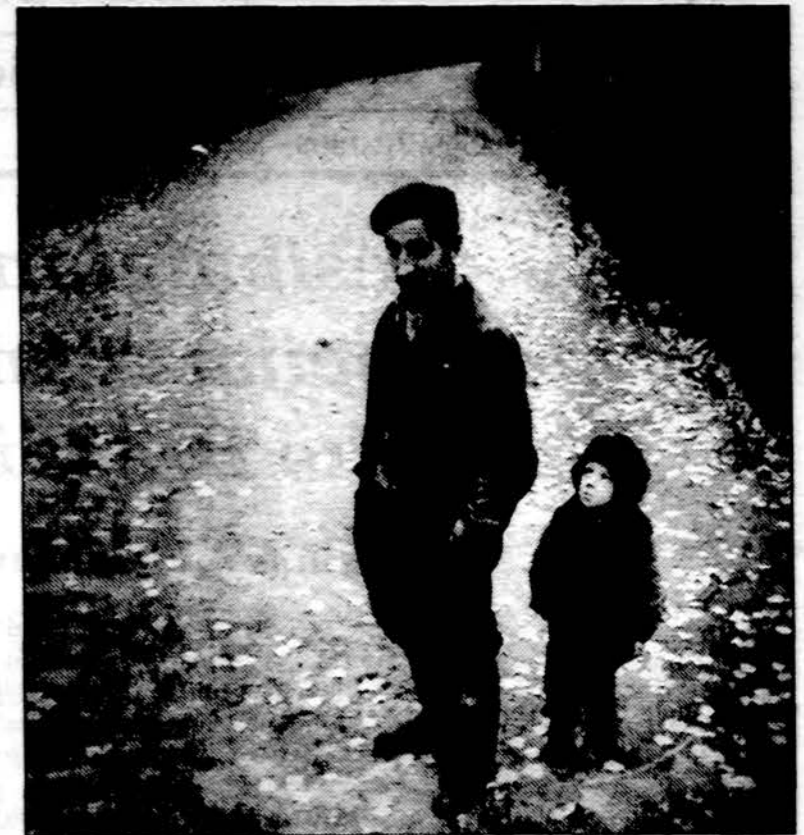
Antanas Sutkus. Nuotr. Algimanto Žičiūno

## Objektyve — Lietuvos žmonės

Lietuvos fotografas Antanas Sutkus (g. 1939) šioje jubiliejinėje fotografijos parodoje pristatomas įvairiais darbais, bet ilgiausias jo kūrybos ciklas „Lietuvos žmonės“. Šiandien jį sutelpta ne tik nuo vaikystės gerai pažįstami kaimiečiai, bet ir Lietuvos žymiausi menininkai, lietuviškos išeivijos elitas Amerikoje, išsigelbėję nuo holokausto Lietuvos žydai.

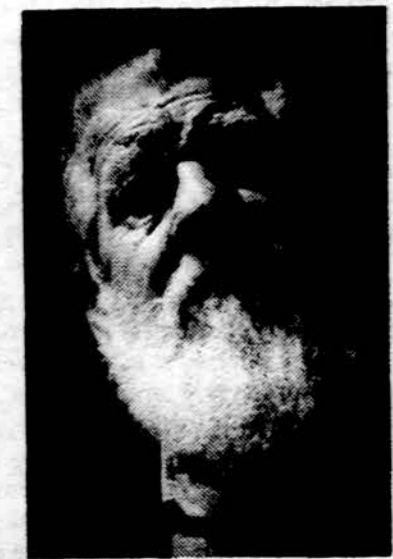
Netyla ir klausimas, kas gi yra Sutkus šiaandien? Fotoportreto klasikas, modernistas, o gal net postmodernistas, iš savo gausaus fotoarchyvo ištraukiantis praėjusių dienų nostalgiją? Rytų kritikus nuo pat kūrybos pradžios nustebino Sutkaus drąsa ne tik sulaužant ideologinius socrealizmo kanonus, bet ir klasikine grožio samprata. Vakarų kritikus sudomino A. Sutkaus nufotografuoti žmogaus tikrumas, atsivėrimas, išlaisvinimas. Pats autorius tai paabrėžia, kaip Dievo dovana: „Neturiu išankstinio nusistatymo kaip reikia nufotografuoti — tai intucija. Kartais ji gal nuveda ir klaidingų taku. Aš niekada negaliu paaiškinti, kas lemia mano pasirinkimą, bet fotografijos nemoku sugalvoti. Būna, kad ilgą laiką ji negimsta... Mėgstu dokumentalumą? Galbūt, bet tik per dvasinį kontaktą su portretuojamuoju, tik tuo momentu, tu lendi į žmogaus sielą, geroj fotografijoje ten ir esi...“

Tik pažvelgus į Sutkaus fotografijas atrodo, kad autorius pasirenka pernelyg paprastus siužetus, minimaliai naudojasi meninės išraiškos priemonėmis, kuria lakoniškas kompozicijas. Tačiau, atidžiau įsižiūrėję, tarp viso to paprastumo rasime ypatingai kondensuotą mintį, skatinančią žiūrovą giliai susimąstyti ir



Kaimo gatvė, Dzukija, 1996 m. Nuotr. Antano Sutkaus

patirti nepakartojamus emocinius išgyvenimus. Fotografijoje autorius atskleidžia ne tik vidinį, prieš objektyvą stovinčio žmogaus pasaulį, bet ir filosofiskai gilina sielą žmogaus būties problemas. Labai dažnai A. Sutkus kalba apie graudžius, melancholiškus dalykus, tačiau niekada nenuteikia žiūrovo pesimistiškai, nes autorius tikėjimas žmonėmis, jo humanizmas išsikristalizuoja iš kartos, iš draugystės tiesos, iš dramatiškų žmogaus gyvenimo prieštaravimų ar susidurimų. Autorius mažame gyvenimo fragmente, per trumpą laiką išvėlgia visą žmonių egzistavimo sudėtingumą ir esmę, apnuogina mūsų pačių vidinį pasaulį, išlaisvina psichiką nuo dvasinių perkrovų, sprendžia gilią ir slėpiną būties problemas. Autorius ieško tinkamiausio momento fotoaparato užraktui nuspausti, tačiau ne to standartinio, surežisuoto ar mums jau seniai įgrįsusio, įprasto. Jis visada suranda tą vienintelį, netikėtą momentą, vaizdo paradoksalumą, net, regis, pačiose banaliausiose temose. Būtent šis netikėtumas, pamatytas kiekviena siuzete, tipe ar kompozicijoje ir padeda autoriui realiai perteikti gyvenimo reiškinius, o jo sukurtos fotografijos tarsi balansuoja ant netikėto ir įprasto požiūrio ribos. A. Sutkus per atskirą individą ar reiškinį pasakoja apie visiems svarbius dalykus. Jo fotografijų kompozicijos ir asociatyvus turinys yra pakankamai įtaigus, kad žiūrovo mintyse pažadintų prisiminimus apie prarastą laiką. Nors fotografijos, žvelgiant į jas per laiko apnašas, atrodo be galo tolimos, tačiau atidžiau iš-



Arch. Jonas Pajaujis. Nuotr. A. Sutkaus

žiūrėjus pajunti artumą: tarsi visa tai mums patiems nutiko, tarsi tai mes patys vaizduojami šiuose darbuose. Nepaisant to, kad dauguma nuotraukų nufotografuotos prieš tris dešimtis metų ir tik dabar mums parodytos, fotografijos neprarado savo nepakartojamo žavesio ir grožio, nes tai nėra vien sausas kasdienybės registravimas arba būdingas lietuvių fotografijos mokyklai dokumentalumo persipynimas su meniškumu — tai didelio humanisto požiūris į vaikystę, jaunystę ir senatvę, gyvenimą ir mirtį, tai prisiminimas apie praeitį ir viltis apie šviesesnę ateitį...

Daugelis Sutkaus fotografijų labai giliai siejasi su mums tokiu pažįstamu kasdieniu gyvenimu. Regis, mes fotografo pagalba pakliuvome į mums artimų žmonių pasaulį. Situacijų konkretumas, charakterių tikroviškumas, poelgių aiškumas — viskas liudija apie karjė-bresonišką šių fotografijų autoriaus akies taiklumą.

A. Sutkaus nuotraukose nerasime polinkio į efektingus rakursus, šviesos ir šešėlio dramatiškumą, abstrakciją ar koliazus. Jis — grynos, manipuliuotos fotografijos meistras. Sustabdytai akimirka jis suteikia gilumo ir simboliškumo, atsakydamas bet kokių teatrališkų ar abstrahuojančių būdų.

Lietuva nedidelė, tačiau nemažai talentų turinti Europos valstybė. Jos vaikai muzikoje, dailėje, poezijoje, architektūroje, kine ir, suprantama, fotografijoje prisidėjo prie XX amžiaus pasaulio kultūros ir meno suklestėjimo. Svarus ir lietuvių fotografų, tarp kurių vienas žymiausių — Antanas Sutkus, indėlis į Lietuvos, Europos ir pasaulio fotografijos meną.

Skirmantas Valiulis, Stanislovas Žvirgzdas

## Kom. V. Jakubėno 95-metis Lietuvoje

Irena Skomskienė

Sukakties paminėjimas pasidalijo į du etapus: Biržuose, Vlodo Jakubėno gimtinėje, birželio mėn. Ir Vilniuje — rudenį, kai bus Lietuvos visuomeninei pristatoma knyga apie Vladą Jakubėną.

Kompozitoriaus teviškėje Biržuose reikšmingos dienos buvo pirmasis birželio savaitgalis. Kai šurmuliavo miesto šventė. Kadangi sames turtinigi autentiškais eksponatais, kuriuos mums atsiuntė mūsų d-jos centro Čikagoje pirminkas E. Šulaitis, — tikimės įrengti gan originalią Jakubėnų šeimos atminimo vietą.

Birželio 6 d. Biržų muzikos mokykloje įvyko respublikinis smuikininkų seminaras. Muzikos akademijos prof. P. Kunca skaitė pranešimą apie Vladą Jakubėną styginių kvartetą, op. 4. Prelegentas betarpiškai su gimtąja kompozitoriaus aplinka susirėšė savo tema, smuikininkams paaiškino kompozitoriaus — atlikėjo — visuomenės santykį ir kodėl Vlodo Jakubėno styginis kvartetą (1931-1932) taip nepelnytai buvo „uzmirštas“ prieškarėje, tačiau taip daug minčių sukėlė dabar atliktas (1999 m. sausio 5 d. Lietuvos Nacionalinėje filharmonijoje). Atlikėjai: A. Vainiūnaitė (I smuikas), P. Kunca (II smuikas), G. Jakaitis (altas), A. Vasiliauskas (violončelė). Kaip atlikėjas, prof. P. Kunca užakcentavo V. Jakubėno styginių kvarteto, op. 4., išliekamą meninę vertę ir pradijūgino savo atžalyną, kad kūrinys tuoj po jo premjeros buvo dokumentuotas Lietuvos plokštelių studijoje.

Seniai subrendusi idėja — Biržų muzikos mokyklą pavadinti kompozitoriaus Vlodo Jakubėno vardu — kol kas lieka atviru klausimu, nes kaip rašo *Biržiečių žodis* (1999. 06.12): „Gal mokyklai suteikti Budriūnų vardą, mat Pabiržėje gimė ir augo trys broliai muzikai Budriūnai“.

Manau, jog kaip žvaigždės danguje nenustelbia savo gratumo viena kitos, — taip ir po gimtines dangumi sutilps visi ją garsinę vardai, kiekvienam surandant savo vietą. Šiuo atveju Budriūnams artimesnė Pabiržė, o Jakubėnui — Biržai. Tokią nuostatą remia Dalia ir Kazys Bobeliai, prof. Petras Kunca, Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugijos elektoratas, Vlodo Jakubėno draugijos Čikagoje valdyba ir jos skyrius Lietuvoje. Tikime, jog į tai bus atsizvelgta, nes trukdymų nėra — tik gal per ilgai neapsisprendžiama.

Taigi Biržų visuomenėje 1999 m. birželį buvo skirta pakankamai dėmesio kraštiečio kompozitoriaus Vlodo Jakubėno atminimui.

Galvojame, jog tai buvo prasminga ir graži įžanga į didesnę renginį sostinėje šį rudenį. Rudens data mums tinka ir todėl, kad iš tiesų Vlodo Jakubėno gimtadienis yra ne gegužės 15 (kaip pase įrašyta, jam neprieštaraujant), bet lapkričio mėn. pabaigoje.

Svarbiausias būsimos renginio Vilniuje akcentas bus knygos apie Vladą Jakubėną pristatymas Lietuvos visuomeninei. Šiuo metu (liepos mėn.) leidinys yra maketuojamas.

Knygos apie V. Jakubėną

išleidimas taip pat Bobelių šeimos dovana kompozitoriaus 95-mečiui. Dalia Bobelienė ištikimai tęsia savo motinos Alenos Devenienės visuomeninės tautinės veiklos tradiciją.

Knygą sudaro septyni skyriai:

Pirmame skyriuje Lietuvos Muzikos akademijos dėstytojas Algimantas Kalinauskas (buvęs dirigentas) išsamiai nušviečia kompozitoriaus gyvenimą, gilintasi į estetinę V. Jakubėno sampratą ir drąsiai lyg argonautų laivas leidžiasi į nepažįstamą mums Lietuvoje šio kompozitoriaus simfoninės muzikos okeaną. Pats dirigavęs Pirmąją V. Jakubėno simfoniją jaunajai muzikologų kartai, užsimena apie būtinybę atkreipti dėmesį į šio kompozitoriaus simfoninės kalbos tautiškumą. Skyrių papildoma toliau skelbiami dokumentai, mokslo baigimo pažymėjimai, visuomenės padėkos raštai, taip pat pateikiamos nuotraukos.

Antrame skyriuje spausdinama (kiek leidžia knygos apimtis) kompozitoriaus žurnalistinio palikimo nedidelė dalis. Kai kurios publikacijos, ypač iš išėjusių periodikos, yra pakartotos iš seniau išleisto Lietuvos Muzikos akademijos dvitomo *Vladas Jakubėnas. Straipsniai ir recenzijos*. Tačiau dar daug kas liko nepaskelbta, kaip sakysim, straipsniai rašyti svetimomis kalbomis ir užsienio spaudoje.

Trečias skyrius — epistolinis, pats negausiausias, patei-



Vladas Jakubėnas.

kiantis keliolika V. Jakubėno laišku, bet vertingas tuo, kad beveik visi jie spausdinami pirmą kartą, keletas iš jų originalų Galimas daiktas, kad kompozitorius dėl nepaprasto darbštumo ir didžiulio pedagoginio darbo krūvio gyvenant JAV, ir dėl seniai jį kamuojančios ligos, neturėjo laiko nei sveikatos susirašinėti su bičiuliais. Gal ne visi jo laišku surasti? Kiek daugiau laišku, rašytų Biliui Dvarioniui, Vytautui Marijošui.

Ketvirtas knygos skyrius — V. Jakubėno amžininkų atsiminimai. Dauguma jų parašyti šiai knygai, išskyrus keletą straipsnių rašytų jubiliej-

nių datų (kompozitoriaus gimtadienių ar mirties paminėjimo) progomis, ar joms artėjant.

Atsiminimais apie V. Jakubėną dalijasi jam artimiausios žmonės: sesuo Halina Jakubėnaitė-Slavėnienė-Dilienė, jos sūnus dr. Julius Slavėnas, istorikas, New York universiteto Buffalo kolegijos ordinarius profesorius, kiti žymūs kultūros veikėjai ir muzikai, Konradas Kaveckas, Jonas Nabazas, Jurgis Gaizauskas, biržietė mokytoja Aleksandra Balčiauskienė ir JAV laikotarpio kolegos: Juozas Kreivėnas, kun. Balys Chomakis, solistai, — Danutė Stankaitytė, Stasys

Baranauskas-Baras, Kazys Skaisgirys, dirigentas ir kompozitorius Vytautas Marijošius, Algis Šimkus, Jurgis Lampsatis ir kiti, taip pat Vlodo Jakubėno draugijos valdybos Čikagoje nariai: kompozitoriai — Povilas Mielulius, dr. Leonardas Šimutis.

Amerikos lietuvių atsiminimus surinko Anicetas Arminas 1993-1994 m., o Lietuvoje — Irena Skomskienė ir Vaclovas Juodpudis.

Taigi visi, kas tik pažinojo V. Jakubėną teigia, jog tai buvo visais atžvilgiais neeilinė asmenybė ir Dievo apdovanojamas kūrėjas menininkas.

Penktas skyrius — specialus žodis apie V. Jakubėno kūrybą. Vienas jų, gerai pažinęs V. Jakubėną ir bendradarbiavęs su juo nuo pat jaunystės, prof. Jeronimas Kacinskas. Jis apžvelgia visų laikotarpių kompozitoriaus kūrybos ypatumus ir juos tauriai charakterizuoja: „Vladas Jakubėnas jaunystėje sau pasizadėjo neperžengti moderniojo tonalumo ribos, kūrybinės brandos laikotarpiu — liko vakarietiškas, veikiamas europietiško impresionizmo ir neoklasicizmo, juos sintetindamas išsivijęs sąlygomis — gambiai stabilizavo savo stilių, formą ir garsų konstrukciją“.

Dirigentas Aleksandras Kuciūnas įsitikinęs, jog „jeigu Jakubėnas tebtų parašęs tik šias tris simfonijas, jo vardas mūsų muzikos istorijoje būtų visvien nemirtingas“.

A. Arminas gilinasi į V. Jakubėno pasaulietines chorines muzikos palikimą.

Išplėtotas Mazosios Lietuvos giesmės aptaria ir gilinasi į choralų melodijų ryšį su autentiška Irena Skomskienė, atskleidama Rytų Prūsijos kantorių ir precentorių kūrybinį įnašą.

Muzikologė Ona Juozapaitienė aptaria prieškariniais laikais V. Jakubėno sukurtą (Valstybės Teatro užsakymu) baletą *Vaivos Juosta* (1943) klavyrą. Autorė pabrėžia šio veikalą melodijų išraiškumą, ritminę įvairovę, netikėtus aštresnių sąskambių (Perkūno leitmotyvai) įspūdingumą ir ypatingai gražias pagrindinių herojų muzikines charakteristikas.

Kamerinės muzikos baras V. Jakubėnui buvo itin mylimas žanras, todėl knygoje daug vietos paskyrėme šiai tauriausiai meno rūšiai. Tai paties kompozitoriaus žodžiai, į kuriuos atsiliespė mūsų kamerinės muzikos specialistai.

Kompozitorius Vytautas Kairiūkštis rašo apie V. Jakubėno solinių dainų muzikinės kalbos ypatumus — pabrėžia muzikos tautiškumo klausimą ir nurodo priežastis kodėl šiandien V. Jakubėno solinės dainos nėra populiarios vokalistų repertuare: kompozitorius rašė netradiciškai, stulbina dainų melodijų diapozonai, prilygstantys operų arijoms.

Pianistas, doktorantas Saulius Gerulis knygoje aptaria V. Jakubėno fortepijoninę muziką. Jo įsitikinimu reikšmingiausi kūriniai yra dvi Rapsodijos (1936 ir 1940). Abi sukurtos brandžiu kompozitoriaus kūrybos laikotarpiu, atspindi puikų kompozicines technikas įvaldymą ir yra didžiulės meninės vertės kūriniai.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

Originalų puslapį styginių muzikos žanre atvertė Lietuvos Muzikos akademijos prof. Petras Kunca. Išgilinges į prieškarinės Lietuvos kamerinės muzikos būklę ir nuosekliai parėjęs Vlodo Jakubėno styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo pėdsakais, — prof. Petras Kunca pirmasis Lietuvoje visapusiškai įvertino minėtą kūrinį ir jo vietą savo žanre.

# Leidiniai

## LIETUVIŲ KALBOS ENCIKLOPEDIJA

### LIETUVIŲ KALBOS ENCIKLOPEDIJA



Imu į rankas šią didelę ir dailią knygą, tik ką atskridusią iš Vilniaus, ir labai džiaugiuosi. Laimingi yra dabar Lietuvos studentai ir mokytojai, kurie tokiais dalykais domisi. Jiems nereikės lankytis po bibliotekas, vartyti įvairias enciklopedijas bei specialius žodynus. Visos pagrindinės žinios apie lietuvių kalbą yra surinktos šiame 746 puslapių veikle. Lietuvių kalbos sandara (struktūra), istorija, tarmės, kalbos tyrimojojai, žodynai, gramatikos, žurnalai ir t.t. Viskas sudėlyta abėcėles tvarka. Čia rasime daug naudingų nuotraukų, žemėlapių, lentelių, ir pagrindinę literatūrą.

Šią puikią LKE parašė žymus Lietuvos kalbininkai: Vytautas Ambrazas, Aleksas Girdeinis, Kazys Morkūnas, Algirdas Sabaliauskas, Vincas Urbutis ir Aleksandras Vanagas.

Visi šie septyni kalbininkai yra savo sričių specialistai, parašė daug mokslinių darbų. Gaila, kad a.a. dr. Aleksandras Vanagas nesulaukė šios knygos pasirodymo: dar jauna ji pakirto vėžys.

Daugelis mūsų yra girdeję, kad lietuvių kalba turinti ne tik kirtį, bet dar ir priegaides. Nespecialistai šie dalykai dažnai nėra aiškūs. Reikėtų knisitis po visokias gramatikas, enciklopedijas, žodynus. O čia susirandame straipsnius *hirtis, hirtėavimus*, paskui — *priegaidės*, ir viskas pasidaro daug aiškiau.

Atvirai pasakius, mane trupučiai ima pavydas: seniai, seniai, kai aš dar buvau studentas, galvoju, kad reiktų tokia knyga parašyti... Bet vėliau tuos planus vis teko atidėti, nes rūpėjo kitokie darbai.

Nepaisant to silpno pavydo jausmo, labai džiaugiuosi, kad mes šią puikią LKE jau turime!

Žinoma, šioje ašarų pakalnėje nieko tobulo nėra ir negali būti. Todėl ir šioje šauksioje LKE galime rasti vieną kitą netobulumą.

Sakysime, mes jau minėjome *kirtį* ir *priegaidę*. Apie priegaides straipsnelį rasime 501 puslapyje. Straipsnelis yra tikslus, aiškus, bet per trumpas. Kadangi lietuvių kalboje priegaidžių sistema yra labai įdomi ir labai komplikota, tai, mano paika galva, reikėjo čia daug ilgesnio straipsnio ir daug daug daugiau aiškių pavyzdžių.

Taip pat ir apie *kirtį* (p.322, 24 eilutės) irgi galėjo būti daug daug daugiau aiškių pavyzdžių. Mano manymu, buvo galima sujungti straipsnius apie *kirtį*, *kirtėavimą* ir *kirtėavimą* — ir dar duoti visų pagrindinių kirtėavimų lentelės — taip, kaip padaryta su sudėtinėmis veiksmažodžio formomis (p. 606-611).

Apie dalyvius rasime 3 puslapius, bet ir čia galėjo būti

duodamos dalyvių lentelės — panašiai kaip mūsų knygeleje *Lietuvių kalbos dalyvių vartosenos* (Vilnius, 1993). Gal ir nelabai kuklu iš mano pusės, bet turiu paminėti, kad prie dalyvių galėjo būti paminėta ir mano jau minėta knygelė, kaip ji nurodyta p. 324. Kaip jau minėjau: tobulybės šioje žemėje nėra!

395-396 pp. rasime labai dailių straipsnelių apie JAV jau 45 metus leidžiamą žurnalą *Lituanus*. Čia rašoma: „... nuo 1995 eina Čikagoje“. Aiški spaudos klaida: turėjo būti „nuo 1965“.

Straipsnyje apie prof. William R. Schmalstieg nepamintėta, kad jis dar yra dėstytojas ir Kentucky universitete, taip pat ir Lafayette College, PA.

Bet tai vis mažytės klaidytės. Reikėtų pagalvoti, ar nevertėtų šios puikios knygos išversti į anglų kalbą ir greitai išleisti. (Ir labai pigiai parduoti! Puikus projektas JAV LP!). Gal tai padėtų Lietuvai

## VERTINGAS LEIDINYS, NORS IR SU NETIKSLUMAIS

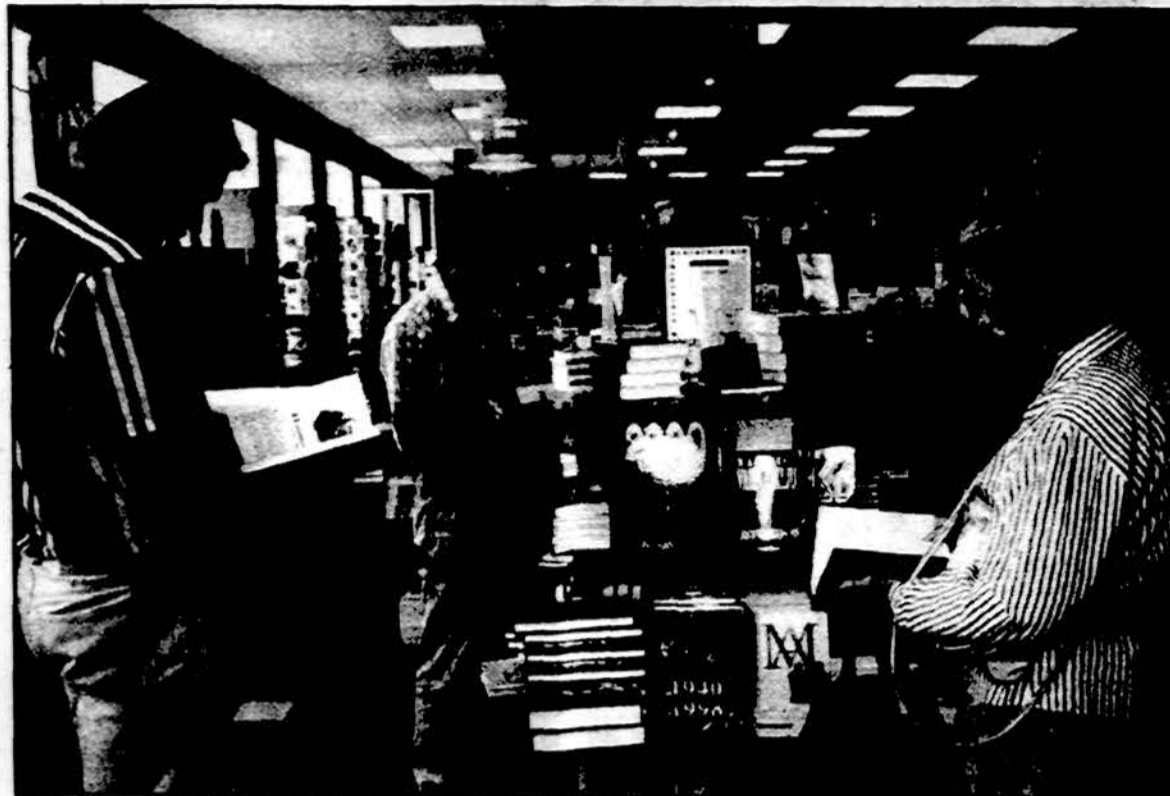
Antanas Balašaitis ir redakcijos kolektyvas, Jungtinių Amerikos Valstijų Biografijos žinynas, 1 tomas, A-M (Mokslų ir enciklopedijos leidybos institutas, L. Asanavičiūtės 23, 2050 Vilnius, 1998), 716 p., 1,037 nuotraukų; kaina nepažymėta.

Šis leidinys yra pirmutinė numatytų dviejų tomų biografinių žinynų knyga, apimanti JAV lietuvišką išeiviją. Iš viso yra 2,004 straipsnių. Popierius geros kokybės, kietais viršeliais.

Medžiaga surinkta iš *Lietuvių enciklopedijos*, *Encyclopaedia Lituanica*, įvairių vadovėlių ir laikraščių. Šis tomas bando apimti publicistus, inžinierius, rašytojus, menininkus, muzikantus, advokatus, dvasininkus, viešuosius, ir medicinos personalą — žodžiu, visus žymesnius asmenis lietuvių tarpe. Nepaisant plataus tikslo, redaktoriams gana gerai pasisekė. Reikia juos pasveikinti.

Savaime aišku, toks milžiniškas darbas neišvysto be pavojų. Tyrinetojų ir lešų stoka trukdo galimybę iš pagrindų patikrinti tekstą. Pvz., vienam kunigui priskirta mirties data 1971, nors jis dar yra gyvųjų tarpe.

Preciziško plano reikalingumas apie straipsnių pasirinkimą irgi išbandė redaktorių sugebėjimus. Knygoje paminti atletai Vitas Gerulaitis ir Jonas Jonaitis. Ar tai reiškia, kad vienas tikslų buvo



Populiarusis „Vagos“ knygynas Vilniuje, Gedimino prospekte. Jame visuomet gausu lankytojų, kad galėtų su knyga praleisti kelias poilsingas valandas. Nuotr. Eltos

greičiau žengti į EU (ES) ir NATO?

*Lietuvių kalbos enciklopedija*; užsakymo # 141; Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, L. Asanavičiūtės g. 23, 2050 Vilnius, Lithuania.

Antanas Klimas

## NESIBAIGIANTI REZISTENCIJA

Atkelta iš 1 psl.

Kelios partinės grupės ultimatyviai reikalavo atvesti Laikinosios vyriausybės prezidentą vienu ar kitu būdu dalyvauti tolimesniame Lietuvos valstybinio gyvenimo tvarkyme. Brazaitis padarė išvadą, jog „šitų reikalavimų fone VLIKas Laikinosios vyriausybės tikrosios reikšmės negalėjo išryškinti ligi šiol, nerizikuodamas suskilti.“

Buvo ieškota kompromisų. 1946 metais Berno konferencijoje VLIKo delegatai kartu su Diplomatijos ir Laikinosios vyriausybės atstovais sutarė steigti VLIKo Vykdomoją Tarybą. Vadovauti jai buvo patikėta buvusiam Lietuvos premjerui Ernestui Galvanuskui, užsienio reikalų ministrui Stasiui Lozoraičiui, politinės informacijos reikalai — Juozui Brazaičiui.

Vokietijoje atsikūrusio VLIKo veikloje Brazaitis dalyvavo nuo pat pradžios, nuo 1945 iki 1951 metų, atstovaudamas Lietuvos frontui. 1946-1948 metais jis buvo VLIKo Vykdomosios tarybos informacijos tarnybos vadovas, 1945-1951 metais — VLIKo Vykdomosios tarybos užsienio reikalų tarnybos valdytojas. Eidamas politinės informacijos ir užsienio tarnybos vadovo pareigas, Juozas Brazaitis atliko milžinišką darbą: parengė du memorandumus Jungtinėms Tautoms dėl okupuotoje Lietuvoje vykdomo genocido; parengė spaudai ir išleido VLIKo didįjį memorandumą su dešimt priedų anglų ir prancūzų kalbomis Lietuvos nepriklausomybės reikalui; parengė spaudai ir anglų kalba išleido VLIKo memorandumų rinkinį dėl Lietuvoje vykdomo genocido. Iš to laikotarpio stambesnių jo darbų minėtini: *In the Name of the Lithuanian People* („Lietuvių tautos vardu“, 1945 m.), *Ein kleines Volk wird aufgeloescht* („Maža tauta bus sunaikinta“, 1948 m.), *Appeal to the United Nations on Genocide* („Kreipimasis į Jungtines Tautas dėl genocido“, 1951 m.), suredagavo *Living in Freedom* („Gyvenant Partizanai už geležines uždangas; Lietuvos vergijos dešimtmetis — viso keturiasdešimt pirmajam svarbos darbų.

Nepaisant šių vertingų pastangų, VLIKE intrigu politika nesiliovė. Pradėta iš viso krypti žiūrėti į rezistencinį dalyvavimą laisvinimo veikloje. VLIKE Juozas Brazaitis dirbo už save ir už kitus. Pradžioje,

kol tremtiniais ir pačiam VLIKui grėsė pavojus, jis buvo reikalingas. Praėjus pavojui ir tremtiniais pradėjus persikelti į užjūrius, o VLIKo izde atsiradus amerikietišku dolerių, Brazaičio sąžiningumas ir intelektualinis pranašumas tapo tikra kliūtis. Kai Brazaitis buvo išvykęs į Jungtines Amerikos Valstijas, VLIKo posėdyje pateikta jį šmeiziantis apkalta ir, nelaukiant Juozo Brazaičio pasiaiškavimo, padarytas nutarimas jo į tarybą nebekviesti.

Samokslininkų kėšų nepatirinęs, VLIKo pirmininkas Mykolas Krupavičius laiške Brazaičiui prasiarė, kad VLIKo Brazaitis buvęs „apstatytas klausukais“. Išvada: „geriau iš asmens nedaryti principo“. Atsakydamas jam, Brazaitis pastebėjo: „Jūs kalbat apie VLIKą laisvinantį Lietuvą. Man jis yra stipriai nuklydęs nuo tokio kelio ir pasukęs linkme, kurioje jis aukštesnėmis vertybėmis laiko priemones, ne tikslus, kurioje jis prasiarė su teisingumo ir garbingumo nelygstančiomis vertybėmis... Negalio nepažinti ir nepasidavti draugam daugiau nei sau patiam, kad jie galėjo atsistoti aiškiai moralinio principo sargyboje.“

Lietuvių frontas priešo išvadose, kad Brazaičio išskyrimas buvo drauge krašto rezistencijos išskyrimas ir diskriminavimas. Po išsamių diskusijų bičiulis dr. Antanas Maceina Lietuvos fronto vadu oficialiai pareiškė, kad Lietuvių frontas iš VLIKo visai pasitraukia. Tai buvo 1952 metai.

### J. Brazaitis Amerikoje

Po išvykimo į Jungtines Amerikos Valstijas prasidėjo trečiasis rezistencinės veiklos laikotarpis, tęsėsis ligi gyvenimo pabaigos. Laikas vis ryškiau patvirtino tiesą, kad partinis lietuvių nusistatymas neleistų Vakarų pasaulyje pratesti Laikinosios vyriausybės darbą buvo didelė klaida. Pasitvirtino ir tai, kad VLIKas vis labiau tolo nuo laisvinimo misijos rezistencijos prasme. Ne kartą kilo klausimas, ar vertėjo iš viso Lietuvos frontui grįžti ir organizaciją, po viešųjų metų VLIKo vadovybei pripažinus, jog į Brazaitį nukreiptas skundas buvęs netikrintas, todėl neobjektyvus. Tai buvo lyg ir atsiprašymas.

Atvykęs Amerikon, jis tapo Brooklyn leidžiamo laikraščio *Darbininkas* redaktorium ir

juo išbuvo iki mirties. Gaila, kad išeivija, o ypač frontininkai, nesudarė jam geresnių sąlygų tęsti rezistencinį valstybininko darbą. Jis rašė vedamuosius ir politines apžvalgas, iškelusias laikraštį į išeivijoje leidžiamos spaudos aukštumas. 1953-1959 metų laikotarpį redagavo žurnalą *Laisvė*. Rašydavo ramiai ir santūriai, remdamasis konkrečiais faktais ir logiškom jė išvadom, nevenė žvelgti ten, kur matė grubų prasilenkimą su tiesa, kur buvo laužomi moraliniai principai, kur apgaulė rodė tariaimai nekaltą veidą. Jis metė šūkį: „Gražinkime moralę į politiką“.

Jo straipsniai spindėjo rezistencine dvasia. Šiuo laikotarpiu dešimty metų vadovavo Jungtinių Amerikos Valstijų ir Kanados Lietuvių fronto bičiuliams. 1958-1964 metais jis buvo Lietuvos fronto bičiulių vyriausios tarybos pirmininku.

1953 metais žurnale *Laisvė* rašė: „Krašto rezistencijos šviesiųjų vyrų pavyzdžiai man, kaip ir daugeliui tremtyje, stovi akis nuolatos; jie gaivina pasiryžimą visas jėgas skirti už tėvynės laisvę, palaike tvirtą tikėjimą, kad kruvinais keliais, didėdam aukom, lėtu žingsniu, bet toji laisvė, laisvė visom tautom artėja, kaip nesulaikomas saulės patekėjimas.“

Jungtinėse Amerikos Valstijose jo spausdintų raštų bibliografijoje randame net 125 stambius darbus. Būtina suminėti jungtinėmis jėgomis užuoštą darbą: *Į pilnutinę demokratiją*, jo kapitalinį veikalą: *Vienų vieni — dvidešimt metų rezistencijos apžvalga; suredaguotas pirmasis Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos tomas; išleistas monografijos apie rezistentus Antaną Maceiną, Praną Padalį, Juozą Eretą, atlikta daug kitų darbų.*

Septintojo dešimtmečio pradžioje Brazaitis pradėjo kalbėti apie pasitraukimą iš viešojo gyvenimo. „Esu gyvenimo paraštėje, — laisvę prasiarė bičiuliui Juozui Kojeliui, eilę metų po jo redagavusiam *Laisvė*. — Nors esu gyvenimo paraštėje, tačiau negaliu nesirūpinti tuo, kuo mes visi gyvename... Iš principo manau, kad reikia eiti su visais, kas tik gerą darbą dirba. O labai norėtume bendradarbiauti, padoraus, lojalus ir su tautininkais, ir su krikščionimis demokratams, ir su liaudininkais.“

Į amžius pabaigą prasiarė melancholija, dažniau blykstelė gal net nusivylimas kibirkštys: „Išeivijai ir jos veiksniams reikia dar tiek daug atlikti, o jie klaidžioje pragmatizme, kuris nuvertina visas vertybes ir į jas leidžia žiūrėti su ironija, nors jie pajėgūs atskirti tiesą nuo tiesos, kurios padazū apraukta gryniausia klaida... Visur ir visais laikais pažangiosios iniciatyva susilaukia pasipriešinimo. Tai yra natūrali kova tarp pažangos ir konservatyvumo. Lietuviškoje dirvoje tai galėtų atrodyti natūralu tik dėl to, kad pasipriešinimas reikėsi iš tų, iš kurių kaip tik lauktum paramos. Bet ir tą reikšminį reikia priimti ramiai kaip tenklą, kad nepriklausoma Lietuva būtų dvejopa kryptim: augino žmones su sparnais, augino žmones ir su pančiais.“

Kalbėdamas apie imigraciją, jis teigė, jog jei pirmame tarpsnyje suklesti kūrybinis veiklumas, paskui ateina kūrybinis nusilpimas, dar paskui — visuotinis apsimirimas

sykiu su nesidomėjimu ir apatija visuomeniniams reikalams, ir pagaliau priartėja tautinė ir kūrybinė mirtis... Jis ragino Fronto bičiulius nusikratyti bet kokio pavidalo palūžimo.

Brazaitis Lietuvos ir lietuvių tragediją laikė giliai savo širdy, todėl dirbo sąve netaupydamas ir nesizvalgydamas, ar kiti nors kiek dalijasi darbo našta. Širdies smūgis 1969 metais buvo jam ženklas suprasti, kad vienam žmogui už daugelį atidirbti yra neįmanoma.

Ir likusiam gyvenimo penkmetėje jis neatsisakė rezistencinio plunksnos darbo. Asmeniškam gyvenime jau buvo pastebimas visą save tėvynei atidavusios vienišos asmenybės tragizmas. Jis sakė: „Aš buvau jau naikinamos Lietuvos vaikas, ir mano rolė tebuvo kamščio rolė — užkimšti skylės, kurios atsirado sunaikinus kvalifikuotus žmones. Kamščio skylės net tokiose srityse, kurios man buvo svietimos, kurių nekenciau, kurios mane patį sunaikino“. Ir kitoje vietoje: „Aš pats esu paaukotas politikai. Bet jos įtakoj trokštų, kad politikai būtų aukojama tuo mažiau žmonių, imamų iš kūrybinių dirvonų. Politikos rūpesčiai yra praeinamo pobūdžio, nors jie neišvengiami, ir neišvengiamos aukos dienos reikalui. Bet šaukiu ir šaukiu, kad amžinybės kalviai nebūtų iškėčiami į sekundžių kalvius“.

1974 m. lapkričio 28 d. daug mėnesių širdies ligos iškančintas, didysis rezistentas užmerkę akis svietimoje žemėje.

### Tai mūsų misija

Užvertus šią nepaprastai turtingą didžiojo rezisto gyvenimo knygą, belieka padaryti išvadas ir mesti žvilgnį į save, kurie rezistencijos estafetėje esame perėmę jos lazdele ir patys esame tolesnio bėgimo stadijoje, kad ją perduotume ateities kartoms. Tai jūsu ir mano misija.

Kodėl lietuviams kelias dešimtis tūkstantių jaunimo sutelkę sukilimui prieš bolševizmą, bet griežtai atsisakė stoti į SS batalioną? Atsakymas — Laikinosios vyriausybės meto lietuvių žinojo vertę ir kitiems jos slopinai nenorėjo.

Brazaitis per daug buvo suaugęs su savo tauta, kad jos nelaimės valandose būtų galėjęs stovėti nuosaliai. Pažįstant jo asmenybę, jo perėjimas iš kultūros veiklos į rezistenciją yra natūralus, ir jis pats tai priėmė ne kaip auką, bet kaip savaime suprantamą pareigą.

Mums lieka daug neatliktų darbo jo asmenybės įamžinti. Pirmajame dešimtmetyje po jo mirties pasirodė šeši tomai jo raštų — toli gražu ne visi. Neįtikėtina, bet mes dar nesulaukiame jo monografijos, o Sukiliminės vyriausybės steigimo data — birželio 23-cioji — dar nėra įvesta į valstybinių švenčių sąrašą, nėra oficialiai minima. O kur jo paminklas?

Mūsų pareiga ir privilegija pasirūpinti, kad didžiojo rezisto prof. Juozo Ambrazavičiaus Brazaičio palikti gilūs pėdsakai nebūtų laiko išildyti; privalome ateinančioms kartoms liudyti jo gigantiską įnašą į šią Lietuvos istorijos epochą, išsaugoti jo kūrybinį palikimą ir garbingą kovotojo vardą.

Paskaita, skaityta *Laisvė* fondo lietuviškai kultūrai ugdyti VIII studijų savaitėje š.m. birželio 26 d. Anykščiūose. Tekstas šiek tiek sutrumpintas.



„Cirkas yra cirkas“ — Vilniaus teatro „Lėlė“ aktorai, kuriuos čikagiečiai galės matyti rugpjūčio 14 d. Jaunimo centre. Šiuo metu „Lėlė“ gastroliuoja Houston, TX.